

บทที่ ๔

คุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ในบทที่ ๔ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียนอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าในด้านการดำเนินชีวิต ด้านศาสนา ด้านจารีตประเพณีวัฒนธรรม และในด้านชุมชนและสังคม อีกทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากความเชื่อประเพณี การฝังศพที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนของชาวบ้านเชียงเหียนอย่างไรบ้าง และเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๔.๑ ด้านการดำเนินชีวิต

ความเชื่อประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ชาวบ้านพิธีกรรมการฝังศพเป็นพิธีกรรมที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้จำเป็นต้องประสบจึงได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามไปด้วย พิธีกรรมการจัดงานฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยสำคัญน้ำใจของคนในชุมชนถือว่ามีส่วนสำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการจัดงานศพ แต่ประชาชนในชุมชนก็มองเห็นคุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพในการดำเนินชีวิต ดังนี้

บุรี ขัติยะวงศ์^{*} เป็นปราชญ์ชาวบ้านได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในประเพณีในการฝังศพตามโบราณกล่าวไว้ว่าเมื่อมีคนตายแบบไม่ปกติ เช่น ตายท่า ตายโหง ฆ่าตัวตาย ฟ้าผ่าตาย เป็นต้น เป็นการตายแบบปัจจุบันทันด่วน ถือว่าเป็นการตายที่ผิดปกติตายไม่ดีโบราณกล่าวไว้ว่าห้ามเผาเด็ดขาด ต้องฝังอย่างเดียว ถ้าเผามันจะผิดกะลา หมายความว่าจะมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นแก่ญาติผู้ตาย (ชาวบ้าน) จะทำให้เดือดร้อน จึงไม่นิยมเผาเพื่อสืบสานประเพณีความ

^{*} สัมภาษณ์ นายบุรี ขัติยะวงศ์, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียนใต้, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๕.

เชื้อของปู่ย่าตายายที่ท่านได้ทำเป็นแบบอย่างเอาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญไปจากหมู่บ้านเชียงเหียน และเพื่อไม่ให้มีเหตุการณื ดายโหงหรือตายแบบผิดปกติดังกล่าวเกิดขึ้นอีก เพื่อต้องการเก็บศพไม่ให้เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้ที่พบเห็น และเพื่อป้องกันโรคติดต่อ และเพื่อให้ญาติของผู้ตายทำได้ไม่ให้เกิดความทุกข์ ทำให้มองเห็นคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียนว่า ทำให้ญาติของผู้ตายไม่วุ่นวายและไม่กังวล ส่วนคุณค่าทางจิตใจของญาติผู้ตายมีความเชื่อว่า การฝังศพเป็นไปตามประเพณีของชาวบ้านในด้านชีวิตจิตใจก็ค่อยๆ คลายความโศกเศร้าลงได้บ้าง เพราะได้กระทำดีและถูกต้องตามประเพณีมิได้ขัดต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนอีกทั้งญาติพี่น้องที่มาร่วมงานยังมาช่วยปลอบใจให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป อีกทั้งได้ช่วยเหลือจนเจือทั้งในด้านกำลังใจ กำลังใจและกำลังทรัพย์

พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญที่สอนให้เข้าใจในชีวิต และพัฒนาจิตใจให้อยู่เหนือทุกข์ เน้นเรื่องกรรมลิขิต การเกิดเป็นการเริ่มต้นชีวิต ความแก่และความเจ็บ เป็นทางผ่านของชีวิต ความตายเป็นสถานีสุดท้ายของชีวิต การวางแผนการทำบุญ การเตรียมพร้อมรับกับภัยของชีวิต คือความตาย ที่ทุกคนไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไปได้ นั่นเมื่อถึงเวลาที่สามารถที่จะตัดความกังวล คือยึดเอาพระรัตนตรัย เอาเป็นที่พึ่งทางใจ ทำจิตใจให้สงบ ละความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่อาฆาตพยาบาทจองเวรต่อกัน หากไม่มีการเตรียมพร้อมก่อนก็อาจทำให้จิตใจขาดที่พึ่ง เพราะเมื่อคนเราใกล้ตาย จิตเราก็ตกดิ้นรนหาที่พึ่ง หรือหาที่อาศัยใหม่ ถ้าจิตเรายึดติดกับครอบครัว ยิ่งทำให้กังวลมาก นิमितกรรมที่ทำได้ในอดีต จะปรากฏในเวลาใกล้จะสิ้นลมหายใจ หากควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ภาพเหตุการณ์ในอดีตก็จะปรากฏออกมาในมโนภาพตามกรรมที่ทำได้ หากนิमितกรรมดีที่เป็นกุศลจิตก็จะไปปฏิสนธิที่สุคติภูมิ หากนิमितกรรมที่ปรากฏเป็นอกุศลกรรมกรรมไม่ดีก็จะไปปฏิสนธิในทุกคติภูมิ ในหลักอภิธรรมกล่าวถึงกรรมนิมิตว่า สภาพจิตของคนกำลังสิ้นใจ จะมีอารมณ์ ๓ ประการ คือ กรรม กรรมนิมิต และคตินิมิต อย่างใดอย่างหนึ่ง กรรมนิมิตคือ ปรากฏการณ์ทางจิตเกิดขึ้นกับคนเวลาที่จะสิ้นใจแสดงให้เห็นว่าคนนั้นได้กระทำการไว้ เช่นขณะอาการป่วยหนัก ดิ้นทุรนทุรายร้องคร่ำครวญด้วยความเจ็บปวด เหมือนเสียงว้าว ควาย หมู หมา เป็นต้น แสดงว่าคนนั้นได้กระทำการชั่ว มาสัตว์ด้วยความสนุกสนาน และความโกรธจึงได้แสดงอาการอย่างนั้นออกมา เพราะเป็นประสบการณ์อันเป็นรอยบาปฝังใจถูกบันทึกไว้ในห้วงดวงจิต เจตสิกจนกลายเป็นภวังคจิต อโหจรจิต คือจิตไร้สำนึกนั่นเอง เวลาใกล้จะสิ้นใจเกิดความกลัว จึงสาธยายหาที่พึ่ง ถ้าไม่มีใครให้สติ ก็จะสะดุดยึดติดกับรอยฝังใจ ที่ได้ทำชั่วไว้ เพราะอำนาจความชั่วมากกว่าฝ่ายดี และเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธที่ปฏิบัติมานาน คตินิมิต คือ ปรากฏการณ์ทางจิตแก่คนใกล้จะสิ้นใจแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้นจะได้ไปเกิดในคติใด ได้แก่ สุคติ และทุกคติ ขณะคนกำลังจะสิ้นใจ เราจะเห็นในใจเอง นิमितภาพต่างๆ และการแสดงท่าทางประกอบการ

พรา้เพื่อออกมา เช่นเห็นหมู่เทวดานำราชรถมาเกยชักชวนให้ขึ้นรถหรือเห็นยมทูตและเปลวเพลิงนรกลุกท่วมตัวเอง จะเกิดความเร่าร้อนทรมานทรมาย เป็นต้น

สมพงษ์ รัตนพลแสน^๒ ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าว่า เพื่อไม่ให้ซากศพส่งกลิ่นเหม็นและสามารถทำลายเชื้อโรคได้ดี แต่อย่างไรก็ตาม การสืบทอดคุณค่าความเชื่อของคนบ้านเชียงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากในชุมชนต้องรักษาเอกลักษณ์อย่าให้ลบเลือนจนหายไป คุณค่าการฝังศพทำให้ญาติผู้ตายไม่วนวาย เพราะศพผู้ตายก็นำไปฝังไว้ก่อน และถ้าปีไหนเรามีปัจจัยทางการเงินพร้อมเพียงก็ค่อยขุดศพขึ้นมาทำพิธีกรรมทางศาสนาได้เลย หลังจากฝังศพเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้นญาติผู้ตายก็นิมนต์พระสวดตามประเพณี เพราะการสวดมนต์ทำให้ญาติผู้ตายแม้จะไม่เข้าใจจากคำสวดของพระให้เราทำใจและต้องเข้มแข็งต่อสู้ชีวิตต่อไปและเราก็ได้ทำบุญถึงผู้ตายให้ไปสงบไม่ต้องห่วงเพราะอยู่คนละโลกไปแล้ว ในการฝังศพนั้น ญาติผู้ตายจะต้องนำสิ่งของของผู้ตายฝังลงไปด้วยทุกครั้งเป็นวัฒนธรรมของบ้านเชียงเหียน ในการสืบทอดถึงคนรุ่นหลัง มีเงินฉาปนกิจหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างกำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตที่ได้รับความช่วยเหลือ ทำให้มีกำลังใจใช้ชีวิตดำเนินต่อไปได้ในสังคม

ประดับแพร อุทาหงษ์^๓ มองว่าประเพณีการฝังศพแม้ว่าจะเป็นงานที่ไม่อยากให้เกิด แต่ถ้าเกิดขึ้นแล้วก็แสดงให้เห็นชีวิตเราจะต้องเสียใจสิ่งสำคัญคือการทำใจปล่อยวาง ด้านจิตใจ ควรทำตามหลักคำสอนที่คนในบ้านเชียงเหียนทำตามฮิตการฝังศพที่กระทำมาช้านานและมีศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ในการฝังศพนั้น ญาติผู้ตายจะต้องนำสิ่งของของผู้ตายฝังลงไปด้วยทุกครั้ง ถ้าขุดไปในอดีตจะเห็นในการขุดพบโครงกระดูกมักจะมีสร้อยโบราณอยู่ข้างศพ วัฒนธรรมบ้านเชียงเหียนก็เป็นเช่นกัน มีการใส่สิ่งของเครื่องใช้ให้ผู้ตายด้วย ในการสืบทอดถึงคนรุ่นหลังและมีเงินฉาปนกิจหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงานมีการพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต คือชาวบ้านเชียงเหียนได้ช่วยเหลือกันอย่างสามัคคี

^๒ สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ รัตนพลแสน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒๓ บ้านเชียงเหียนน้อย, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวประดับแพร อุทาหงษ์, ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียนน้อย, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ราวี มหาโคตร^๔ ญาติพี่น้องได้มารวมกันชุดหลุมฝังศพและจัดเตรียมพิธีการฝังศพ หลังจากฝังศพเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้นญาติผู้ตายก็นิมนต์พระสวดตามประเพณี เพราะทำให้ญาติผู้ตายทำใจได้และมีจิตใจเข้มแข็งต่อสู้ชีวิตต่อไปและเราก็ได้ทำบุญถึงผู้ตายให้ไปสงบไม่ต้องห่วงเพราะอยู่คนละโลกไปแล้ว จริตประเพณีวัฒนธรรมก็ต้องคงไว้ให้คนรุ่นหลังทำตามแบบอย่างที่เราเคยทำมา การจัดงานขึ้นอยู่กับสถานภาพทางการเงินจึงทำให้เกิดระบบเงินฌาปนกิจมาเป็นเงินหมุนเวียน ช่วยเหลือญาติผู้ตาย เป็นประเพณีที่กระทำมาช้านานและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างดี

สรุปคุณค่าประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนในด้านการดำเนินชีวิตทำให้มองเห็นพฤติกรรมในใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในชุมชนเมื่อเกิดการสูญเสียสิ่งอันเป็นที่รัก และมีการทำใจให้ปล่อยวาง มีจิตใจเข้มแข็ง ด้านจิตใจก็ค่อยๆคลายความโศกเศร้าลงได้บ้าง เพราะได้กระทำดีและถูกต้องตามประเพณีมิได้ขัดต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชน ที่ได้กระทำตามพิธีกรรมทางศาสนาล้วนมีคุณค่าทางจิตใจเป็นเครื่องเหนี่ยวใจทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปในชุมชนและสังคม เพราะได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือของคนในชุมชนคนที่ละโลกนี้ไปแล้วนั้น ยังละทิ้งสิ่งหนึ่งไว้เบื้องหลัง ก็คือ ความดีความชั่วที่ได้ทำไว้ สิ่งใดที่ได้ทำไว้แล้วก็ยังจารีกอยู่ บางอย่างก็ออกผลเป็นวัตถุ เช่นว่าท่านผู้มีบุญใจกุศล ได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ไว้ สิ่งนั้นก็พื้นฐานแสดงความดียังยืนอยู่หรือที่เป็นนามธรรม ได้ทำความดีเกื้อกูลอุปการะไว้กับผู้อื่น เริ่มต้นตั้งแต่บุตรหลานเป็นต้นไป ความดีนั้นก็ฝังอยู่จารีกอยู่ในดวงจิตดวงใจของบุตรหลานและท่านที่ได้รับคุณประโยชน์ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ทิ้งไว้ รวมความว่า สิ่งที่ติดตามไปก็ดี สิ่งที่ละทิ้งไว้ก็ดี ก็ได้แก่ความดีความชั่ว ผู้มีปัญญา มาพิจารณาเห็นหลักดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงคิดว่าควรจะดำรงชีวิตของตนให้อยู่ในแนวทางที่ดีงาม เพื่อว่าเมื่อถึงเวลาจากโลกนี้ไป ก็จะได้มีกรรมดีติดตัวไป และเหลือละทิ้งไว้ซึ่งความดีนั้น อันเป็นประโยชน์แก่คนเบื้องหลังให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้จดจำรำลึกถึงในทางที่ดีงาม ยกย่องนับถือเป็นบุคคลที่น่าเคารพบูชากันสืบต่อไป ทำกรรมดีด้วยการรักษาศีล การที่จะกระทำกรรมดีอย่างนี้ ก็คือ การดำเนินชีวิตให้อยู่ในคลองธรรม ได้แก่เป็นผู้มีศีล ดำรงอยู่ในศีลทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ศีลห้า คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสังหารชีวิตผู้อื่น ที่เรียกว่า “ปาณาติบาต” งดเว้นจากการล่วงละเมิดในทรัพย์สินผู้อื่น จากการลักขโมยแย่งชิง ที่เรียกว่า

^๔ สัมภาษณ์ นายราวี มหาโคตร, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขา บ้านเชียงเหียนใต้, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

“อทินนาทาน” จดเว้นจากการประพฤติดังทางเพศ ที่เรียกว่า “กามสุมิฉนจาร” จดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา คือการกล่าวเท็จ ทำลายประโยชน์ของเรา ที่เรียกว่า “มุสาวาท” และจดเว้นจากการดื่มเครื่องคองของเมา ที่เป็นเหตุให้หลงลืมเสียดสี เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ที่เรียกว่า “สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาเน”

ดังนี้ เป็นหลักสำคัญในฝ่ายหลักพันความเสื่อม นอกจากนี้ ก็ดำเนินชีวิตในทางเกื้อกูลในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมนี้ มีความสงบสุข อย่างนี้ก็เป็นคติอย่างหนึ่ง ที่เราสามารถปรารภเรื่องความตายแล้ว จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนและของผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นด้านที่เรียกว่า ศีล คือความประพฤติดีงาม หรือความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา และขั้นต่อไปในการปรารภถึงความตายนั่น ก็จะสามารถทำบุญขึ้นสูงขึ้นไปอีก ทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๔.๒ ด้านคำสอนศาสนา

ประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน ทำให้มองเห็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ยังคงเนื้อหาสาระเดิมและได้เปลี่ยนการปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบศาสนพิธีมากขึ้น ส่วนรูปแบบและพิธีกรรมของชาวบ้านถูกกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมจัดให้มีระเบียบแบบแผนให้เป็นมาตรฐานอย่างเดียวกันในส่วนพิธีกรรมการฝังศพ ทำให้มองเห็นคุณค่าของความเชื่อที่แฝงอยู่ในประเพณีการฝังศพดังนี้

โส รัตนพลแสน^๕ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ให้ความเห็นคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนว่า ทำให้เห็นคุณค่าของชีวิตว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือให้รู้จักชีวิตยอมเป็นไปตามธรรมชาติของสัตว์โลกมีเกิดย่อมมีตาย ความตาย คือกระบวนการจบของชีวิต หมายถึงการสิ้นใจ, การสิ้นสภาพของการมีชีวิต แนวคิดเรื่องความตายในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มองว่าความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต แต่สาระแห่งการตายสามารถนำมาสร้างสิ่งดีงาม นำมาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ประมาทมัวเมาในวัยในชีวิต เป็นอุปกรณ์ในการสอนธรรม และปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลต่อไป

สามารถ มหาโคตร^๖ ให้ทัศนคติว่าทางเจ้าภาพตลอดจนญาติมีความเชื่อว่าการฝังศพตามเพณีของชาวบ้านที่ถือปฏิบัติตั้งแต่โบราณกาล เมื่อได้กระทำตามประเพณีของ

^๕ สัมภาษณ์ นายโส รัตนพลแสน, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียนใต้, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ นายสามารถ มหาโคตร, ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียน, ๘ มกราคม ๒๕๕๖.

ชาวบ้านส่งผลในเรื่องการได้ขึ้นสวรรค์ พิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวบ้านเชียงเหียนได้กระทำล้วนมีคุณค่าทางจิตใจเป็นเครื่องเหนี่ยวใจและรักษาเอกลักษณ์วิถีของคนในชุมชน เป็นการสืบทอดคุณค่าความเชื่อของคนบ้านเชียงเหียนถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากในชุมชนต้องรักษาเอกลักษณ์อย่าให้ลบเลือนจางหายไป ก็มีคุณค่าในตัวอยู่แล้ว ถ้าเป็นพิธีกรรมที่สืบสานวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างเรื่องการฝังศพนั้น คิดว่าเป็นเรื่องของส่วนรวมและเป็นการอนุรักษความดี เรื่องกตัญญู ความมั่งคั่งในเรื่องคุณค่าวัฒนธรรมที่พึงปฏิบัติมา มีกำลังใจจากญาติที่มาช่วยเหลือในการฝังศพ โดยญาติพี่น้องทุกคนจะไม่ได้บอกกล่าวจะพากันมาช่วยงานและทำให้มีกำลังใจและลืมความเศร้าโศก เสียใจไปตามวันเวลา ทำให้เรารู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา และควรยึดหลักพุทธศาสนาทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำให้เรามีโอกาสเข้าวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย มีเงินฌาปนกิจหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงานมีการพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต มีกำลังใจ สบายใจ ที่ญาติให้ความช่วยเหลือ

บุญ รัตนพลแสน^๖ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าว่า ประเพณีการฝังศพนั้นสะท้อนคุณค่าของชีวิต คติธรรมต่างๆ ที่พบ ในการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ ดังนี้ คือ การมีสติไม่หลงตาย ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท เห็นสังขารในขันธ ๕ ประเพณีการปฏิบัติต่อศพได้คติธรรม คือ ความกตัญญูทวนเวียนความเคารพนับถือ หลักไตรลักษณ์คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ประเพณีการสวดศพได้คติธรรมคือการอุทิศส่วนกุศล การมีน้ำใจต่อกัน ประเพณีการบวชน้ำศพและจูงศพได้คติธรรมคือความกตัญญูรู้คุณ การสร้างอริยทรัพย์คือ คุณความดีต่างๆ ประเพณีการเผาศพได้คติธรรม คือสังขารของชีวิตได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่ประมาทในชีวิต ความเคารพนับถือต่อกัน และประเพณีการเก็บอัฐิการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ชาวพุทธเราจึงถือว่าการอุทิศส่วนกุศลนั้นเป็นคติธรรมความเชื่อว่ามี ความสำคัญต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทำให้เขาได้รับส่วนบุญส่วนกุศลของเรา พ้นจากความทุกข์ และไปเสวยสุขอยู่ในสุคติโลกสวรรค์ต่อไป ให้คติธรรมด้านความกตัญญูทวนเวียน ความสำนึกในบุญคุณต่อกัน และการเกิดใหม่ในโลกหน้า ด้วยอาศัยอำนาจของบุญกุศลที่ทำอุทิศให้แก่ผู้ตายนั้นจะทำให้ผู้ตายได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีในโลกหน้าต่อไป

เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ประมาทในชีวิตเร่งชวนชวนทำสิ่งที่ควรทำเสียโดยไม่ต้องรอให้มีสิ่งอื่นมากระตุ้นให้เราทำ ใช้คุณธรรมการตายนี้แหละเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทำความดี

^๖ สัมภาษณ์ นายบุญ รัตนพลแสน, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียนใต้, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ไม่ประกอบไปด้วยความโลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่ประกอบไปด้วยความพยาบาทต่อผู้อื่น ไม่ประกอบด้วยความหลงผิดต่างๆ โดยยึดพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ความไม่ประมาท เป็นทางแห่งอมตะความประมาทเป็นทางแห่งการตาย คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่ายอมไม่ตาย คนผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว”^๘

พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงคุณค่าของความตายไว้ในลักษณะของ ๑) เป็นอนุสสติในการพิจารณาเพื่อให้เข้าถึงสังขาร ๒) การตายเป็นเครื่องเตือนสติให้เราไม่ประมาท ๓) การตายสามารถเป็นอุปกรณ์หรือสื่อในการสอน ซึ่งถือว่าเป็นกรอบที่จะพยายามอธิบายให้เข้าใจถึงคุณค่าหรือคุณประโยชน์ที่จะพึงได้รับการตาย ซึ่งโดยมากคนทั่วไปมักจะเห็นว่าความตายเป็นเรื่องของความโศกเศร้า แต่พระพุทธศาสนาก็ได้พยายามที่จะสอนให้มนุษย์รู้และเข้าใจถึงมุมมองเรื่องความตายที่แปลกไปจากความคิดและความเข้าใจแบบเดิมๆของคนทั่วไป

การปฏิบัติตามประเพณีของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา ถือถือเป็นหลักปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว อันนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีแต่ถ้ามองลึกลงไป ประเพณีนี้ยังมีสิ่งที่เป็นรากฐาน อันมีความหมายลึกซึ้งในทางนามธรรม กล่าวคือเป็นพิธีเป็นประเพณีที่อิงอยู่กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ตรัสสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไว้ให้ทำสิ่งที่เป็นบุญ เป็นกุศลตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ชาวพุทธเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น จะปรารภเหตุการณ์นั้น แล้วทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศล เป็นความดีงามการทำบุญเกี่ยวกับความตาย ว่าที่จริงแล้ว การปรารภเหตุการณ์คือความตายแล้วกระทำบุญนั้น มีทางทำได้หลายประการด้วยกัน ในทางพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวถึงบุญไว้ต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน แต่เมื่อสรุปแล้วก็มีสามอย่าง คือ หนึ่ง ทานการให้ การบริจาค สอง ศีล ความประพฤติดี ประพฤติชอบทางกาย วาจา สาม ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจ ความฝึกอบรมเจริญปัญญาภาวนา ก็คือการฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา คือ ทำจิตใจของเราให้มีความสงบ ปราศจากกิเลสเครื่องมัวหมอง ให้มีความสุข ให้ผ่อนคลาย ตลอดจนกระทั่งให้เจริญด้วยคุณธรรม ความดีงามต่าง ๆ และเจริญด้วยปัญญาที่รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย

ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับเรื่องของความตายอันเป็นส่วนภาวนานั้น ก็คือหลักที่เรียกว่า “มรณสติ” แปลว่าสติระลึกถึงความตาย การระลึกถึงความตายนั้น เป็นวิธีฝึกอบรมจิตใจอย่างหนึ่ง แต่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ที่ว่าระลึกถึงความตายแล้วจะทำ

^๘ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๓๑.

จิตใจของตนให้เจริญงอกงามนั้น จะต้องระลึกโดยถูกต้องด้วย บางคนระลึกถึงความตายแล้ว ก็ไม่สบายใจ มีความหวาดกลัว จิตใจฟุ้งซ่าน กระวนกระวาย อย่างนี้เรียกว่าระลึกไม่ถูกหลัก ระลึกแล้วก็เกิดโทษ การระลึกให้ถูกต้องนั้น ก็คือการระลึกอย่างรู้เข้าใจคติธรรมคา พิจารณา ให้เห็นว่า ชีวิตของคนเราทั้งหลายนั้น เกิดมาแล้วดำรงอยู่ ในที่สุดก็ต้องจากไปด้วยความตาย มองเห็นอยู่โดยมีประจักษ์หลักฐานมากมาย อันนี้เป็นธรรมชาติของชีวิต เมื่อเป็นธรรมชาติของ ชีวิตแล้วก็ต้องยอมรับความจริง ยอมรับความจริงแล้วโน้มน้าเข้าสู่ชีวิตของตัวเอง พิจารณา ว่าเราควรจะทำอย่างไร เมื่อรู้เข้าใจคติธรรมคาของชีวิตว่า มีความตายเป็นที่สิ้นสุดแล้ว ประการแรกก็คือว่า ควรจะดำเนินชีวิตด้วยความไม่ลุ่มหลงมัวเมา สิ่งทั้งหลายที่เราเข้าไป เกี่ยวข้องนี้ เราไม่สามารถยึดถือเป็นของตัวเองได้อย่างแท้จริง มันไม่ใช่เป็นของเรา จริงจัง อะไร เป็นแต่ว่าสมมุติกันขึ้นมา แล้วใช้ประโยชน์ได้ เราก็พึงปฏิบัติให้ถูกต้องตาม วัตถุประสงค์ คือใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตนเองบ้าง ของผู้อื่นบ้าง อย่าไปลุ่มหลงมัว เมายึดติดจนกระทั่งเกิดเป็นโทษแก่ตัวเอง เมื่อเวลาที่จะต้องพลัดพรากจากไป คนที่ไม่มีสติ ไม่ เคยระลึกถึงหลักที่เรียกว่า “มรณสติ” นี้ก็จะมีความทุกข์มาก เพราะมีความยึดติดเหนียว แน่นอยู่กับสิ่งทั้งหลาย รู้สึกว่าตนจะต้องถูกพรากไป ออกไปจากสิ่งเหล่านั้น ก็มีความบีบคั้น คับแค้นจิตใจ แต่สำหรับคนที่รู้เท่าทันคติธรรมคาแล้ว ก็วางใจได้ ทำใจได้ จิตใจก็สงบปลอด โปร่ง มีสติ แม้แต่เมื่อถึงเวลาที่จะจากโลกนี้ไป แต่ว่าไม่ต้องพูดถึงเมื่อจากโลกนี้ไปหรอก แม้ เมื่อเวลาที่ยังดำรงชีวิตอยู่นี้เอง ก็อยู่ด้วยความไม่ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งทั้งหลาย ปฏิบัติต่อสิ่ง ทั้งหลายตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ในการที่จะมีจะครอบครอง จะเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ให้ เกิดคุณเกิดประโยชน์ ไม่เกิดโทษเกิดทุกข์เกินสมควร ประการต่อไป นอกจากไม่ลุ่มหลงมัว เมาแล้ว ก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท เพราะเรื่องของความตายนี้มีหลักของความจริงอยู่ว่า มันจะต้อง มาถึงแก่ชีวิตทุกชีวิตอย่างแน่นอน อันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในความที่ว่ามันแน่นอน จะต้องถึงแก่ความตายนั่น ก็มีความไม่แน่นอนที่ว่า เราไม่สามารถจะกำหนดได้ว่ามันจะมาถึง เมื่อใด จะกำหนดว่าคนนี้อายุน้อย ยังเด็กยังหนุ่มสาว จะยังอยู่กันไปอีกนาน นั่นก็ไม่แน่นอน จะว่าคนแก่จะต้องไปก่อนอันนั้นก็ไม่น่าเหมือนกัน บางครั้งคนเด็กคนหนุ่มคนสาวมีเหตุทำ ให้ต้องจากไปก่อนก็มี คนบางคนที่น่าจะอยู่ไม่ได้นาน บางทีก็กลับอยู่ไปนาน คนที่คิดว่าจะ นานก็กลับจากไปก่อน อะไรเหล่านี้เป็นเรื่องที่ไม่สามารถกำหนดได้ ในเมื่อเรื่องเกี่ยวกับชีวิต นี้ ไม่มีความแน่นอนดังกล่าวนี้อัน จึงให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องมองดูว่า เวลาที่ผ่านไปนี้ เราจะต้องทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น ดำเนินชีวิตให้ดีงาม มีกิจมีหน้าที่อะไรก็เร่ง

ทำ อย่าผัดผ่อนเวลา อย่าให้เวลาผ่านไปเสียเปล่า เร่งชวนขวยทำความดีงาม ทำสิ่งที่เป็นบุญ เป็นกุศลไว้ อย่างนี้เรียกว่าดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท นี่ก็เป็นประโยชน์อย่างหนึ่งที่เกิดจากการปรารถนาถึงความตายด้วยหลักการที่เรียกว่า “มรณสติ”

สรุปได้ว่าคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน ทำให้ชาวบ้านมองเห็นคุณค่าในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาเป็นที่ยึดมั่นยึดเหนี่ยวทางจิตใจ คือได้มองเห็นสังขารของชีวิตว่า คนเราทุกคนเกิดมาต้องตาย เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อชีวิตเกิดมาแล้วต้องรู้จักใช้ชีวิตให้มันคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากโดยการทำความดีไว้เมื่อมีโอกา เพราะสามารถนำมาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้เราประมาทหลงมัวเมาในชีวิต ตามคติพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ว่า คนเราเกิดมาได้พบปะกันบ้าง ต้องมาพบปะกันบ้างนั้น ต่างคนต่างจะต้องแยกย้ายกันไป ในที่สุด เรามีเวลาที่จะอยู่ด้วยกันถึงจะนานหลายปีหลายสิบปี แต่ถ้าว่ากันจริง ๆ แล้ว เวลานั้นก็ไม่ยาวนานนัก แต่ในเวลาที่ไม่นานมานี้เอง คนเราเพราะอาศัยอำนาจกิเลส ก็เบียดเบียน แ่งแย่งแข่งขันแย่งชิงกันต่าง ๆ นานา ถ้าเรารู้คติธรรมดาของชีวิตอย่างทีกล่ามาแล้ว ว่าเราอยู่กันไปไม่ช้าไม่นาน ก็ต้องแยกย้ายกันไปทั้งหมดนี้ เราก็ควรจะอยู่ด้วยความเมตตาปราณีเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน ท่านว่าในเวลาที่มีผู้ใดผู้หนึ่งถึงแก่กรรมจากไป เราควรจะรู้เท่าทันว่าอันนั้นเป็นธรรมดา เมื่อถึงเวลาของท่าน ท่านก็ต้องจากไป และก็ทำใจได้ ไม่มัวเศร้าโศกอยู่ถึงท่านผู้ล่วงลับ แต่ควรหันกลับมาพิจารณานึกถึงคนที่อยู่ร่วมกันนี้แหละว่าอย่าไปมัวเศร้าโศกถึงท่านผู้ล่วงลับไปเลย เรามาอยู่ร่วมกันในหมู่ผู้ที่ยังเหลืออยู่นี้แหละ ด้วยความเมตตาปราณีให้มีความสุขเกิด แล้วเมื่อถึงเวลาจากไปจะได้ไม่ต้องเศร้าโศกละห้อยหา จะได้สบายใจว่าเมื่อยามอยู่เราก็ออยู่กันด้วยดีแล้ว ไม่ใช่รอแต่ว่าถึงเวลาจากไปก็เศร้าโศกกันที ตอนที่อยู่กลับละเลยไม่ได้คำนึงพิจารณา อย่ามัวเศร้าโศกถึงผู้ที่จากไปแล้ว ให้มีความเมตตาปราณีเกื้อกูลกันในหมู่ผู้ที่ยังอยู่นี้ นี่ก็เป็นคติอันหนึ่งที่เกิดขึ้นได้จากการพิจารณาหลักที่เรียกว่า “มรณสติ” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้เป็นประโยชน์ในส่วนที่เรียกว่า “จิตตภาวนา” คือ การฝึกอบรมจิตของตน ผู้ที่พิจารณาถึงความตายด้วยความรู้เท่าทันและนำจิตไปได้ถูกทางอย่างนี้ ก็จะทำให้จิตใจสงบ นอกจากนั้น จิตยังจะเจริญก้าวหน้าองงามในทางคุณธรรมความดี เช่น มีกุศลเจตนาตั้งใจว่าต่อไปเราจะประพฤติดีงาม จะไม่ประมาท จะมีเมตตาไมตรีจิตต่อเพื่อนมนุษย์เป็นต้น เป็นคุณเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น เป็นสังขารของชีวิตข้อที่ว่า ทุกคนเกิดมาล้วนมีความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นอย่าได้เกิดความประมาทมัวเมาหลงไหลในชีวิต ใน

ความไม่มีโรคในทรัพย์สมบัติที่ท่านมีอยู่ แต่จงนึกคิดว่า เรามาวนนี้เพื่อฟังคนอื่น ในวันหนึ่งเราก็ต้องถูกเขาฟังบ้าง หรือให้คิดตามคตินิยมที่มีแฝงอยู่ในตัวของงานอยู่แล้ว

๔.๓ ด้านจารีตประเพณีวัฒนธรรม

จารีต ประเพณี วัฒนธรรมหรือพิธีกรรมของชาวบ้านเชียงเหียนเป็นประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามี ๒ ลักษณะ คือ ประเพณีตามฮีตสิบสอง และประเพณีเกี่ยวกับชีวิตโดยเฉพาะ ประเพณีพิธีกรรมการฝังศพนี้ทำให้มองเห็นถึงคุณค่าความเชื่อหลายอย่างที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมนั้นๆตามความเชื่อของแต่ละบุคคลดังนี้

สิน โคตรมุงคุณ^๕ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ได้ให้ความเห็นคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนว่า เพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านเชียงเหียนเอาไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้รู้ว่าปู่ย่าตายายเคยทำตามประเพณีสมัยก่อนมาอย่างไรก็ให้ลูกหลานกระทำเช่นนั้น พิธีกรรมการประเพณีการฝังศพถือว่าเป็นจารีตประเพณีและวิถีชุมชน ที่ชาวบ้านเข้าร่วมพิธีกรรมการจัดงานศพ การทำบุญ และเป็นเพื่อนปลอบใจเจ้าภาพตามบทบาทหน้าที่ทางสังคม ศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่คนให้ความสำคัญและเคารพนับถือยึดถือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ศาสนามีหน้าที่หลักในการลดความกังวล ความเครียด ความกลัว อันเกิดจากความรู้สึก และความไม่แน่นอนในชีวิต เช่นความเจ็บป่วย ตลอดถึงความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักทั้งปวง การจัดพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียน ล้วนเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตะของอนุชนรุ่นหลังที่ต้องการสักการะศพ ให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติ ที่ดีเหมือนกับการสืบทอดประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนไม่ได้ทำเพราะถูกกดดันให้ต้องปฏิบัติ แต่มาจากจิตใต้สำนึกของลูกหลานมากกว่า ความเชื่อนี้ทำให้เห็นความต่างจากสังคมอื่นอยู่แล้ว ซึ่งคุณค่าที่มาจากใจผู้เป็นลูกหลานมากกว่าสำคัญที่สุด

นาง รักษาภักดี^๖ สะท้อนให้เห็นคุณค่า คือการที่คนเราได้มาร่วมทำกิจกรรมทั้งทางด้านส่งเสริมประเพณีหมู่บ้านเชียงเหียน ก็มีคุณค่าในตัวอยู่แล้ว ถ้าเป็นพิธีกรรมที่สืบสานวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างเรื่องการฝังศพนั้น คิดว่าเป็นเรื่องของส่วนรวมและเป็นการอนุรักษความดี เรื่องกตัญญู ความมั่งคั่งงามในเรื่องคุณค่าวัฒนธรรมที่พึงปฏิบัติมา เป็นการอนุรักษ

^๕ สัมภาษณ์ นายสิน โคตรมุงคุณ, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียน, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ นางนาง รักษาภักดี, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาว บ้านเชียงเหียนน้อย, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พิธีกรรมขั้นตอนและปลูกฝังเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมการฝังศพให้คนรุ่นหลังปฏิบัติสืบต่อไป มีกำลังใจจากญาติที่มาช่วยเหลือในการฝังศพ โดยญาติพี่น้องทุกคนจะไม่ได้บอกกล่าวจะพากันมาช่วยงานและทำให้มีกำลังใจและลืมความเศร้าโศก เสียใจไปตามวันเวลา ทำให้เรารู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมชาติ และควรยึดหลักพุทธศาสนาทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำให้เรามีโอกาสเข้าวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย มีเงินฌาปนกิจหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงานมีการพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต มีกำลังใจ สบายใจ ที่ญาติให้ความช่วยเหลือ

บังอร พลเสน^{๑๑} ได้มองเห็นคุณค่าว่า เมื่อเจ้าภาพหรือญาติของผู้ที่เสียชีวิตได้ทำพิธีตามคำบอกเล่าหรือตามความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ ตามประเพณี เสร็จทุกอย่างแล้วเราถึงจะมีความสุขใจพระสงฆ์องค์เจ้าก็ได้มาสวดมนต์ทำพิธีทางศาสนากรวดน้ำส่งดวงวิญญาณให้ผู้ตายไปสู่สุคติ ได้อนุรักษ์ จาริต ประเพณี วัฒนธรรมไว้ได้สืบทอดกันไปถึงลูกหลานกันต่อไป เมื่อมีงานศพเกิดขึ้นที่ไหนก็มีการจับจ่ายใช้สอยเงินทองซื้อสิ่งของต่าง ๆ มาใช้ในงาน บางเจ้าภาพก็ต้องใช้เงินจำนวนมาก เพราะญาติพี่น้องทั่วสารทิศมาร่วมเป็นกิจกรรมของชาวบ้านที่ต้องช่วยกัน และมีเงินฌาปนกิจหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงานมีการพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตคือชาวบ้านเชียงเหียนได้ช่วยเหลือกันอย่างสามัคคี

จากการวิจัยสรุปได้ว่า บ้านเชียงเหียนเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นแบบแผน เพราะมีการสืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน และปัจจุบันความเจริญด้านต่างๆ ได้เข้ามาในหมู่บ้าน แต่ความเชื่อในประเพณีการฝังศพยังไม่จางหายไปจากวิถีชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียน คือการที่คนเราได้มาร่วมทำกิจกรรมทั้งทางด้านส่งเสริมประเพณีหมู่บ้านเชียงเหียน ก็มีคุณค่าในตัวอยู่แล้ว ถ้าเป็นพิธีกรรมที่สืบสานวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างเรื่องการฝังศพนั้น คิดว่าเป็นเรื่องของส่วนรวมและเป็นการอนุรักษ์ความดี เรื่องกตัญญู ความมั่งคั่งในเรื่องคุณค่าวัฒนธรรมที่พึงปฏิบัติมาเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรมขั้นตอนและปลูกฝังเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมการฝังศพให้คนรุ่นหลังปฏิบัติสืบต่อไป มีกำลังใจจากญาติที่มาช่วยเหลือในการฝังศพ โดยญาติพี่น้องทุกคนจะไม่ได้บอกกล่าวจะพากันมาช่วยงานและทำให้มีกำลังใจและลืมความเศร้าโศก เสียใจไปตามวันเวลา ทำให้เรารู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมชาติ และควรยึดหลักพุทธศาสนาทำดีได้ดี ทำชั่ว

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางบังอร พลเสน, ญาติผู้ตาย บ้านเชียงเหียนใต้, ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

ได้ชั่ว ทำให้เรามีโอกาสเข้าวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมมากเช่นเดิมและยึดถือปฏิบัติสืบต่อเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้

๔.๔ ด้านชุมชนและสังคม

วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเชียงเหียนเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมมีความสัมพันธ์กันแบบพึ่งพา ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อกลไกทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป สังคมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมก็เริ่มที่จะจางหายไปด้วย สภาพสังคมอีสานกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งสังคมธุรกิจ อุตสาหกรรม เมือง เริ่มก้าวไปสู่วิถีชีวิตสังคมแบบเมืองสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น และเมื่อมีการเสียชีวิตเกิดขึ้นในชุมชนทำให้สมาชิกต้องช่วยกันประกอบประเพณีการฝังศพขึ้น จึงทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพดังนี้

สมบุรณ์ พลเสน, ร.ต.ต.^{๑๒} ปราชญ์ชาวบ้าน ได้สะท้อนให้เห็นคุณค่าความเชื่อในประเพณีการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนว่า ในด้านชุมชนและสังคมว่า ถ้ามีการตายเกิดขึ้นญาติๆและชาวบ้านในหมู่บ้านจะมารวมกันโดยไม่ได้บอกกล่าว เพื่อมาแสดงความเสียใจและมาให้กำลังใจแก่ผู้เป็นลูกหลาน,พ่อแม่,และญาติของผู้ตาย มาช่วยในงานศพทำให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี ในชุมชน งานศพจะมีญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูงไปร่วมงานกันอย่างคับคั่ง การไปร่วมงานศพญาติๆหรือชาวบ้านก็จะนำของบริจาคนำให้ผู้ตาย โดยใช้คำว่าเอาของไปทานหาผู้ตาย เป็นต้น เช่น ข้าวสารพริกเกลือ ผ้าขาวพร้อมทั้งเงิน

บุญดี โคตรมุงคุณ^{๑๓} เป็นปราชญ์ชาวบ้าน กล่าวว่า นอกจากชาวบ้านจะมาร่วมพิธีทางศาสนาและทำบุญแล้ว การไปงานศพถือเป็นการชุมนุมสังสรรค์อย่างหนึ่งในสังคม ญาติมิตรผู้ตายและมิตรสหายของเจ้าภาพที่อยู่ไกลกันก็จะได้พบปะกันในงานศพ นอกจากนี้เจ้าภาพยังจัดหาอาหารไว้เลี้ยงต้อนรับทุก ๆ วัน และจะจัดมากเป็นพิเศษในวันเคลื่อนศพไปฝัง ผู้ไปร่วมงานจึงได้ทั้งอิ่มได้ทั้งบุญ อีกส่วนหนึ่งเป็นการไปช่วยแรง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจัดการศพ จัดพิธีการ ทำครัว จัดอาหาร ยกอาหาร ล้างถ้วยล้างจาน ช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นธุระให้แก่กันตามถนัด ในขณะที่บำเพ็ญกุศลศพเพื่อรอการนำศพไปฝังนั้นชาวบ้านจะมีการนำข้าวสารและปัจจัยมาทำบุญร่วมกับเจ้าภาพและปัจจุบันชาวบ้านเชียงเหียนยังมีการตั้งฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อช่วยเหลือญาติของผู้เสียชีวิตในด้านค่าใช้จ่ายอีกด้วย เป็นการช่วยเหลือ

^{๑๒} สัมภาษณ์ สมบุรณ์ พลเสน, ร.ต.ต. ,ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียน, ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายบุญดี โคตรมุงคุณ, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเชียงเหียน, ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕

เอื้อเฟื้อกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ ความรักความสามัคคีถือเป็นสิ่งที่ดีหากสังคมใดนำไปใช้ ไปปฏิบัติ ก็จะทำให้สังคมนั้นเกิดความผาสุกและความเจริญถาวร ดังที่ได้กล่าวมาพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชิงเทียนก็อาศัยความสามัคคีในหมู่คณะในการจัดการให้สำเร็จลงได้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้การจัดพิธีกรรมศพเปลี่ยนแปลงไป นับตั้งแต่เสียชีวิตจนกระทั่งฝังศพและขุดศพขึ้นมาเผาเสร็จเรียบร้อย จึงอาศัยเงินเป็นตัวแปรหลักในการจัดงานศพ เพราะต้องการความสะดวกสบายและรวดเร็ว ทำให้พิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชิงเทียนนั้นเป็นไปในรูปแบบที่ดั่งงามเหมาะสมแก่ยุคสมัยปัจจุบัน

ต่วน มหาโคตร^{๙๔} ถ้าเกิดว่าคนในหมู่บ้านเสียชีวิต ชาวบ้านก็จะออกมาช่วยเหลือจัดเตรียมพิธีฝังศพโดยไม่ต้องบอกกล่าวเลย ตามคำกล่าวของคนในโบราณว่าถ้าใครเอาศพที่ตายไปเผาจะส่งผลทำให้ครอบครัวของผู้ตายเดือดร้อนทำมาค้าขายไม่เจริญเกิดแก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมชาติ ทุกคนต้องใช้ชีวิตอย่างมีสติ มีเงินฉาปนกิจหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงาน มีญาติมาอยู่รวมกันอย่างพร้อมเพรียงกันพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตโดยญาติพี่น้องทุกคนจะไม่ได้บอกกล่าวจะพากันมาช่วยงานและทำให้มีกำลังใจและลืมความเศร้าโศก เสียใจไปตามวันเวลา ทำให้เรารู้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมชาติ และควรยึดหลักพุทธศาสนาทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำให้เรามีโอกาสเข้าวัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย มีเงินฉาปนกิจหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผู้ที่มาช่วยงานมีการพบปะพูดคุยให้กำลังใจแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต มีกำลังใจ สบายใจ ที่ญาติให้ความช่วยเหลือให้มีชีวิตอยู่ในสังคมได้ต่อไป

จากการวิจัยสรุปได้ว่า ในการยึดถือประเพณีพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชิงเทียน เป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากไม่กล้ากระทำความผิดจารีต ประเพณี วัฒนธรรมเพราะกลัวญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้องรวมถึงจะมีอันเป็นไปเหมือนผู้ตาย จึงทำให้ชุมชนและสังคมอยู่ด้วยกันแบบสามัคคีช่วยเหลือจนเจือกัน ให้กำลังใจเมื่อเกิดการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก จึงทำให้มีกำลังใจและสามารถใช้ชีวิตให้ดำเนินต่อไปในชุมชนได้ สิ่งแรกที่ท่านจะได้เห็นก็คือ น้ำใจ เพราะอย่างน้อยท่านก็คือผู้หนึ่งที่หลังน้ำใจให้กับเจ้าภาพที่ต้องมีความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ ทำไมเราต้องไปงานศพของผู้อื่น ก็

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายต่วน มหาโคตร, ญาติผู้ตาย บ้านเชิงเทียนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

เพราะเป็นความดีของท่านผู้จากไปอย่างหนึ่ง ก็เพราะน้ำใจของท่านผู้อยู่อย่างหนึ่ง ถึงได้มีคำกล่าวไว้ว่า น้ำบ่อน้ำคลองก็ยังเป็นรองน้ำใจ น้ำไหนๆก็สู้น้ำใจไม่ได้ ฉะนั้นเราควรที่จะหลั่งน้ำใจให้กัน ในยามที่ประสบทุกข์ ในยามที่ชีวิตเกิดความขัดสนตลกอัด ถ้าได้รับน้ำใจกำลังใจ และช่วยเหลือจากคนรอบข้างไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นกันช่วยเหลือแล้ว จะทำให้เขาผู้นั้นรู้สึกว่ามีชีวิตยังมีความหวัง เรายังมีคุณค่าที่คนอื่นเห็นความสำคัญ ทำให้เขาพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างเข้มแข็งและมีกำลังใจ ในยามเจ็บป่วยถ้าได้รับน้ำใจกำลังใจจากคนใกล้ชิด ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่ดี ถ้าคนที่ เป็นพ่อเป็นแม่เจ็บป่วยในบางครั้งอาจได้เห็นหน้าลูกหลานมาปรนนิบัติพิทักษ์ บิบนวด อาการเจ็บป่วยก็จะบรรเทาเบาบางลงได้ น้ำใจที่ได้รับในขณะนี้จึงถือเป็นยาวิเศษขนานเอกของชีวิต การจากกันไปในที่ต่างๆยังมีโอกาสที่จะได้พบกัน แต่การจากไปอย่างไม่มีวันกลับย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้พบกันอีก เราจึงต้องแสดงออกซึ่งน้ำใจให้ทั้งกับท่านผู้จากไปและท่านผู้ยังอยู่คือเจ้าภาพ ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะขวัญเสีย เศร้าโศก เสียใจ แต่เมื่อได้เห็นน้ำใจจากผู้คนหลายท่านที่ไปร่วมงานย่อมคลายความเศร้าเสียใจลงได้ คนที่กำลังอยู่ในสภาพของการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เมื่อได้เห็นไมตรีจิตที่ดีจากผู้คนที่รู้จักกันทั้งหลายย่อมจะจดจำความรู้สึกที่ตัวเองได้รับน้ำใจไมตรีจากท่านได้อย่างไม่รู้จบ เมื่อถึงคราวที่เขาจะได้มีโอกาสตอบแทนน้ำใจไมตรีคืนบ้างไม่ว่าในโอกาสไหนๆก็จะทำอย่างไม่รอช้า ในวาระสุดท้ายของชีวิตของคนผู้หนึ่ง จะทำให้เราได้เห็นความดีคือความกตัญญูตบแต่งของญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ มีความโศกเศร้าอาลัยหาในท่านผู้จากไป พร้อมใจกันประกอบพิธีบุญในทางศาสนา รวมถึงการบริจาคให้สาธารณกุศลต่างๆ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับท่านผู้จากไป เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งมาถึงสถานีสุดท้ายของชีวิตเรามักจะเห็นได้ว่า วงศาคณาญาติจะมีความสามัคคีปรองดองกัน ถึงแม้ในยามที่มีชีวิตอยู่อาจจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ้างแต่เมื่อวาระสุดท้ายมาถึง ควรให้นึกเสียว่า ร่มเงาของใครอื่นหรือจะร่มเย็นเหมือนร่มเงาของญาติทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันไม่ทอดทิ้งningดูตาย ย่อมจะทำให้สัมพันธภาพในวงสามมีความเข้าใจรักใคร่กันมากขึ้น

๔.๕ สรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าความเชื่อประเพณีการฝังศพที่มีต่อชาวบ้านเชียงเหียน ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อประเพณีการฝังศพเป็นแบบอย่างที่ดีที่เราได้ทำตามประเพณีที่ปู่ย่าตายายได้เคยกระทำมา และเป็นการช่วยเหลือกันให้กำลังใจญาติผู้ตายและได้สืบทอด

ประเพณี วัฒนธรรมที่แต่โบราณไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนทางด้านสังคม ทำให้เกิดความสามัคคีกันและเข้าใจซึ่งกันและกันพิธีกรรมการฝังศพของชาวบ้านเชียงเหียนนั้นมีจุดประสงค์เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที และความอาลัยรักในตัวของผู้ที่ล่วงลับ และเป็นการแสดงออกถึงน้ำใจ ความรักความสามัคคีของญาติพี่น้องและคนในชุมชน สิ่งไหนช่วยได้ก็ช่วยเหลือกันไป และได้นำคติธรรมความเชื่อของตนประกอบกับคติธรรมทางศาสนาและหลักธรรมเข้ามาประสานกัน ก่อให้เกิดการปฏิบัติต่อสิ่งซึ่งปรากฏไม่มีค่า ไม่มีประโยชน์ ให้กลับกลายมาเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์สูงสุดอีกครั้ง ด้วยการนำพิธีกรรมเข้ามาเป็นสื่อเป็นตัวประสานให้เกิดความรู้สึกร่วมในระหว่างเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน คือ บรรยายภาพแห่งงานศพเป็นบรรยากาศของความเศร้าโศก เพราะเป็นความรู้สึกของการสูญเสีย ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความรักใคร่ นับถือ เกิดความรู้สึกว่าตนสูญเสียสิ่งที่รักไป แต่จากรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรม ทำให้เกิดการจรรโลงทางอารมณ์ เกิดความรู้สึกละคลายทางอารมณ์ เพราะมีผู้ที่ได้รับข่าวสารของการตายซึ่งมีความรักใคร่ นับถือกับผู้ตายที่ดี กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ดี ก็พากันเดินทางมาร่วมงานศพมาแสดงออกซึ่งความรู้สึกทำให้เจ้าภาพเกิดความอบอุ่นใจ มีกำลังใจ เกิด ปีติ รู้สึกว่าท่านผู้ตายเป็นผู้มีเกียรติ มีคุณค่า มีความดี และรู้สึกว่าคุณค่าเหล่านั้นส่งผลมายังตนด้วย

พิธีกรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมสังขารเอาไว้ เปรียบเหมือนเปลือกของต้นไม้ ทำหน้าที่ ห่อหุ้ม ครอบและแก่น ของต้นไม้เอาไว้ ดังนั้นเมื่อผู้คนได้เข้ามาสู่พิธีกรรมและรูปแบบของการฝังศพก็เป็นการเชื่อมโยงนำเข้าไปสู่คุณธรรมและสังขารที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมการฝังศพ โดยอาศัยพิธีกรรมช่วยตีแผ่สังขารมาให้ปรากฏ เมื่อเกิดความเข้าใจก็นำไปสู่การปฏิบัติอันเป็นคุณค่าทางจริยธรรม ที่ตามมา เช่น การจัดงานศพก็สะท้อนถึงคุณธรรมความกตัญญูที่มีอยู่ของผู้จัด การไปร่วมงานศพ ก็สะท้อนถึงคุณธรรมที่มีอยู่ของผู้ไปร่วมงาน เช่นความมีน้ำใจ การรู้จักให้อภัย จากรูปแบบของพิธีกรรมก็เป็นสาเหตุเกิดการบำเพ็ญบุญ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล และบุญนั้นก็เป็ประโยชน์แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ และผู้ที่ตายไปแล้ว และยังได้บำเพ็ญกุศลซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ด้วยการได้สดับพระธรรมเทศนาได้รับรู้ความจริงของชีวิต จากรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมที่สะท้อนถึงความจริงของชีวิตตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ว่าชีวิตนี้ไม่จริงยั่งยืน ไม่มีสาระแก่นที่จะพึงยึดถือเอาไว้มีเพียงบุญกุศล คุณงามความดีที่ได้กระทำไว้ไว้แล้วเท่านั้นที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นที่พึ่งทางโลกนี้

และโลกหน้า トラบเท่าที่ตนยังไม่หมดกิเลส เมื่อทราบความจริงอย่างนี้แล้ว ก็ไม่หลงติดอยู่ในโลกธรรมและดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้วยความไม่ประมาท

จากการพิจารณาสาเหตุของความตายมาทั้งหมดจะพบว่าความตายหรือการตายนั้นในบางคราวก็เป็นไปตามระยะเวลา แต่ก็ยังมีบางคราวที่ไม่เป็นไปตามระยะเวลา และการที่มนุษย์หรือสัตว์ตายลงไปในขณะที่ยังไม่ถึงเวลานั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากคนที่ยังไม่ถึงเวลาตายนั้นยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถที่จะสร้างกุศล แต่เมื่อเขาตายลงไปย่อมเป็นสาเหตุที่สำคัญทำให้เขาหมดโอกาสในการทำกุศล ดังนั้น ความตายจึงมีโทษคือเป็นสาเหตุหรือเป็นสิ่งตัดรอนโอกาสในการทำกุศลของผู้ที่มีโอกาสในการทำกุศลอยู่

คนเราจะทำอะไรก็ต้องเตรียมพร้อม ชีวิตก็เหมือนกันต้องเตรียมพร้อมทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกิด เรื่องตาย เรื่องร้ายหรือว่าเรื่องดี เราไม่ควรประมาท ต้องมีสติอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก นอกจากนั้นแล้วยังมีการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกเรียกว่าการรักษาด้วยหมอ ซึ่งเป็นการรักษาทางกาย แต่การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เรียกว่าการรักษาทางใจ เชื่อว่า ในการประกอบพิธีกรรมทำให้เราได้เตรียมพร้อมรับกับความตายอันเป็นปรัชญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดกันมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น เป็นภูมิปัญญาที่มีรากฐานมาจากการนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อขาดที่พึ่งก็จะนึกถึงพระรัตนตรัย นึกถึงหลักธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยคำนึงถึงการให้ทาน รักษาศีล และการฟังธรรม มีจุดประสงค์เพื่อให้ญาติคนตายได้สบายใจ จะได้มีจิตใจที่หนักแน่น เพื่อที่จะเตรียมพร้อมรับกับภวังค์จุราจ คือความตายที่ใกล้มาถึง และได้เห็นถึงความเป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร เป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ ไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อเข้าใจและทำใจได้ก็จะไม่กลัวที่จะต้องตาย มีโอกาสที่จะสั่งเสียลูกหลาน หรือทำบุญให้ทานในโอกาสอันสุดท้ายของชีวิต